

DEN FLYGANDE HOLLÄNDAREN

VACKERT OCH DRAMATISKT

1839 seglade kompositören Rickard Wagner med sin hustru från Polen mot London. Efter att ha stött på hård vind vid det södra inloppet till Öresund, fick man slutligen söka nödhamn i Sandvika i Norge. Resan inspirerade Wagner till en vacker och dramatisk opera om ett spökskepp. Vår uppsättning av hans populära opera regisseras av holländska Lotte de Beer, en av Europas mest uppmärksammade unga regissörer.

Det skånska stjärnskottet Cornelia Beskow gör rollen som den unga flickan Senta, som förälskar sig i Holländaren. Beskow tog 2017 hem alla priserna i världens största Wagnertävling och ses som en blivande världsstjärna. Rollen som Holländaren spelas av Josef Wagner. Deras kärlekshistoria skildras i storslagen musik, med vackra svepande violiner och en extra stor kör.

LEGENDEN OM DEN FLYGANDE HOLLÄNDAREN

Sjömanslegenden om spökskeppet Den flygande holländaren har berättats åtminstone sedan 1600-talet. Den finns i flera olika versioner, både muntliga och litterära. Gemensamt är att en holländsk sjökaptan ska ha förargat Gud. Det kan vara genom att ha förbannat Gud i en storm, att ha slutit en pakt med djävulen för att lyckas runda Godahoppsudden eller att visa sitt förakt för den kristna tron genom att gå till sjöss på en långfredag. Skeppet går hur som helst i kvav och kaptanen blir därefter dömd att segla sitt spökskepp Den flygande holländaren i evig tid.

Den holländske kaptanen går under många namn; van Straten, Willem van der Decken, Hendrik van der Decken eller som i den ordentligt omstuvade versionen av legenden som återfinns i Pirates of the Caribbean-filmerna – Davy Jones. Gemensamt är att Den flygande holländaren sprider förödelse. Många sjömän har påstått sig se spökskeppet genom århundradena. Det anses vara ett mycket dåligt omen.

Illustration: Lars Krantz

EN OMSKAKANDE SEGLATS

Idén till operan om Den flygande holländaren fick Richard Wagner sommaren 1839. Han och hans fru Minna hade stora skulder och flydde Riga för att ta sig till London illegalt utan pass. De seglade med skonerten Thetis från Pillau (nuvarande Baltijsk) i Polen. Seglatsen blev en omskakande upplevelse. Wagner berättar själv:

”Den varade i tre och en halv vecka och var fylld av spänning. Tre gånger råkade vi in i en våldsam storm, och en gång tvingades kaptenen söka nödhamn i en norsk fjord. Färden i den norska skärgården gjorde ett starkt intryck på mig. Sägningen om den flygande holländaren, sådan jag fick höra den berättas av sjömännen, formade sig till en fixerad bild i min fantasi”

Denna upplevelse tillsammans med poeten Heinrich Heines version av legenden blev grunden till Wagners opera. Han skrev själv både musik och libretto.

Målning av Petrus Cornelis Weyts (1799–1855)

CORNELIA BESKOW I ROLLEN SOM SENTA

Foto Emelie Kroon

Lundatösen Cornelia Beskow är lyriskdramatisk sopran och en strålande operastjärna i uppåtgående. Hon har nätt och jämnt hunnit ta masterexamen från Operahögskolan i Stockholm men redan gjort succé med flera stora operaroller; Donna Elvira i *Don Giovanni* och Tatjana i *Eugen Onegin* på Kungliga Operan, Lola i *Cavalleria Rusticana* på Ystadoperan, Wellgunde i *Rhenguldet* på Dalhalla, Marianne Leitmezerin i *Rosenkavalieren*, Axinja i *Lady Macbeth från Mtsensk* och Sister Rose i *Dead Man Walking* på Det Kongelige Teater och så det stora genombrottet med Sieglinde i *Valkyrian* när hela Staffan Valdemar Holms Ringcykel sattes upp på Kungliga Operan förra året.

Förra året kammade hon också hem alla priserna i världens största Wagnertävling, *The Lauritz Melchior International Singing Competition* – första pris, orkesterns pris, publikens pris och ungdomspriset. Bland många förnämliga stipendier kan nämnas Christina Nilsson-stipendiet, Svenska Wagnersällskapets Bayreuthstipendium och Barbro Saléns stora stipendium på Kungliga Operan i Stockholm, med motiveringen ”Ett exceptionellt röstmaterial med ett innerligt uttryck som berikar och berör och pekar framåt mot en betydande sångarkarriär.”

HANDLINGEN I KORTHET

Akt I

I en våldsamt storm har den norska skepparen Daland sökt nödhamn med sitt skepp bara några mil från hemmet. Utan att någon märker det glider en svartmålad båt in i hamnen. Ombord finns en blek svartklädd man. Han går iland och begrundar sitt öde; efter att ha hädat Gud är han dömd att segla på haven i evig tid. Vart sjunde år får han gå iland. Om han kan hitta en kvinna som är trogen till döden blir han befriad från förbannelsen.

Daland kommer upp på däck och får syn på det främmande skeppet. Han får höra att kaptenen är en holländare som rest vida omkring utan att hitta hem. Daland bjuder hem honom och holländaren ger honom som tack en kista fylld med guld och diamanter. Daland berättar att han har en dotter som heter Senta. Holländaren vill att hon skall bli hans hustru, och Daland som är bländad av holländarens rikedomar, tackar ja till erbjudandet. När stormen har bedarrat seglar de iväg mot Dalands hem.

Akt II

Hemma hos Daland sitter kvinnorna och spinner, bland dem Mary som varit Sentas barnjungfru. Senta sitter försjunken i tankar. Hon ber Mary sjunga en visa som handlar om en legend – den om den olycklige Holländaren som irrar på haven. Mary vill inte men Senta, som är helt besatt av legenden, sjunger i stället. Mot slutet av balladen faller hon ihop och utbrister att hon är den som ska rädda Holländaren.

Sentas fästman Erik kommer med bud om att Dalands skepp är på väg. Kvinnorna går för att möta besättningen, men Erik ber Senta att stanna. Han är inte rik och fruktar att Daland kommer att säga nej om han friar. Han ber Senta lägga ett gott ord för honom. Erik berättar om en mardröm där han sett Senta ge sig av till havs med en främling.

När Erik gett sig iväg kommer Daland. Han presenterar Senta för Holländaren och hon känner sig genast dragen till honom. Hon lovar att dela hans liv och öde och svär honom evig trohet. Daland är nöjd och meddelar att han ska ställa till med en stor förlovningsfest.

Akt III

Dalands och Holländarens skepp ligger förtöjda vid bryggan. Kvinnorna har med sig mat och vin och sjunger och dansar med Dalands sjömän. Det främmande skeppet är mörkt och tyst. När norrmännen försöker få holländarna med på festen hörs plötsligt en förskräcklig spöklik kör från skeppet.

Erik kommer ut från Dalands hus och anklagar Senta för att hon svikit honom. Holländaren hör delar av samtalet och tror att Senta bedrar honom med Erik. Han löser Senta från sitt löfte – eftersom det ännu inte avlagts inför Gud så klarar hon sig undan evig förbannelse. Han ger sina män order om att göra skeppet klart för avfärd.

När de seglar iväg står Senta kvar och ropar: "Här står jag, trogen intill döden!"

Det finns flera olika versioner på operans slut. Hur den kommer att slut här på Malmö Opera återstår att se.

DET FÖRLORADE PARADISET

I Lotte de Beers uppsättning är Holländaren en symbol för den moderna människan. Han förbannade Gud och blev dömd att segla haven utan mål och mening för evigt. I vår moderna tid är Gud ”död” och vi är dömda till ett liv på drift utan mål och mening. Det finns ingen vedertagen sanning utan vi måste själva hitta meningen med våra liv.

Många längtar tillbaka till en tydlig historia, till ”den gamla goda tiden”. Och visst kan man välja att flytta ut på landet, odla tomater, läsa Bibeln, surdegsbröd eller lajva medeltid, men det finns ändå ingen väg tillbaka. Vi vet att allt det andra också finns, att det finns många olika svar, och vi är aldrig riktigt säkra på att vi har valt ”rätt”.

Dessutom är vår bild av ”den gamla goda tiden” ganska skev. Vi har en tendens att glömma barnadödlighet, förtryck, sjukdom och svält. Även i paradiset kan fruktansvärda saker hända. X och Y är inte intresserade att ge något svar på om moderniteten är bättre eller sämre än det som fanns innan. De vill bara väcka ett antal intressanta och svårbesvarade frågor.

Senta befinner sig i vår historia mitt emellan. Hon är ett barn som växer upp till ung kvinna i en slags sagovärld. Den är trygg, förutsägbart, inramad och strukturerad. Männerna seglar på havet och kvinnorna sitter vid spinnrocken. Som ung kvinna längtar hon bort från tryggheten till något annat. När den mystiske sjökaptenen Holländaren dyker upp rämnar Carl Larsson-idyllen. Senta dras till hans svärta, till hans värld som är så annorlunda än hennes, till ett liv där allt inte är förutbestämt, ett liv med smärta, mod, fara... Hon tar steget ut i det okända och sen finns ingen väg tillbaka.

Texten är baserad på ett samtal med regissör Lotte de Beer och scenograf/kostymdesigner Christof Hetzer.

MUSIKEN

Den flygande Holländaren är ett av Richard Wagners tidigare verk. Delar av musiken har en mer traditionell operastil än den man vanligtvis förknippar med Wagner, men här finns även hans typiska dramatiska, flytande musik med återkommande musikaliska teman eller ledmotiv som symboliserar de olika rollerna – två musikstilar som i vår uppsättning får symbolisera Sentas trygga värld och Holländarens mörka, stormiga tillvaro.

SCENOGRAFI OCH KOSTYM

Köket av Carl Larsson 1898

I föreställningen finns två tydliga världar: Carl Larsson-idyllen och det svarta, moderna, okända. Sentas hem är en kopia av Carl Larssons Sundborn. Hon är så att säga den lilla flickan som står i köket och i sovrummet i Carl Larssons kända tavlor.

När den andra världen gör sig påmind är det i form av en helt svart ruta, en tavla. Den står för nihilism, modernitet, allt som kommer efter "Guds död". Det är den världen Senta längtar efter. När Holländaren kommer tar han med sig den svarta världen in i scenografin. Hans kläder är helt svarta och moderna, till skillnad från bybornas färgglada traditionella kostymer som också är hämtade från Carl Larssons bildvärld. Sentas kostym blir allt mer svart ju längre föreställningen framskrider.

*Inspirationsbild till
Holländaren.*

Kostymskisser av Christof Hetzer.